

Križevčanin Franjo Ksaver Staindl i autorstvo udžbenika *Institutiones arithmeticae in usum gymnasiorum st scholarum grammaticarum*

ANDA VALENT

Tehničko veleučilište u Zagrebu
Konavoska 2
HR – 10 000 Zagreb
anda.valent@tvz.hr

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno/Received: 20.7.2022.
Prihvaćeno/Accepted: 2.10.2022

IVICA VUKOVIĆ

Tehničko veleučilište u Zagrebu
Konavoska 2
HR – 10 000 Zagreb
ivica.vukovic@tvz.hr

Matematičar i član Družbe Isusove Franjo Ksaver Staindl (1746.–1818.) rođen je u Križevcima, a u isusovački novicijat ušao je u Beču. Matematiku je specijalizirao u Grazu. U radu se iznose dosad nepoznati biografski podaci te se raspravlja zašto se ne može Franji Ks. Staindlu pripisati samostalno autorstvo udžbenika Institutiones arithmeticae in usum gymnasiorum st scholarum grammaticarum koji je bio u uporabi u hrvatskim zemljama krajem XVIII. i početkom XIX. stoljeća, a Ambroz Matić preveo ga je na hrvatski jezik.

Ključne riječi: Franjo Ksaver Staindl, Pál Makó, *Institutiones Aritmeticae*, hrvatske matematičke računice

FRANJO KSAVER STAINDL

Ime Križevčanina Franje Ksavera Staindla nezaslu-
ženo je zanemareno u suvremenoj hrvatskoj, matema-
tičkoj i široj znanstvenoj zajednici. Pronađena je tek
jedna domaća enciklopedijska natuknicu o Staindlu.
Objavljena je u Stanojevićevoj *Narodnoj enciklopediji
srpsko-hrvatsko-slovenačkoj*, tiskanoj u Zagrebu 1929.,
a glasi:

*ŠTAJNDL FRANJO DR., matematičar i stručni
pisac latinskim jezikom (-1818.) Nauke je svršio kao
pitomac hrvatskog zavoda u Bologni. Kao doktor filozofije
i teologije bio je više godina profesor matematike u
Velikom Varadinu. Od 1809. pa do smrti bio je zagre-
bački kanonik i opat. Đ.K.*

Natuknica je potpisana s Đ.K., a napisao ju je Đuro
Körbler, klasični filolog i književni povjesničar. Riječ je
o vrlo šturoj, nepotpunoj i djelomično netočnoj natukni-
ci (Staindl nije studirao u Bologni, nego u Grazu).

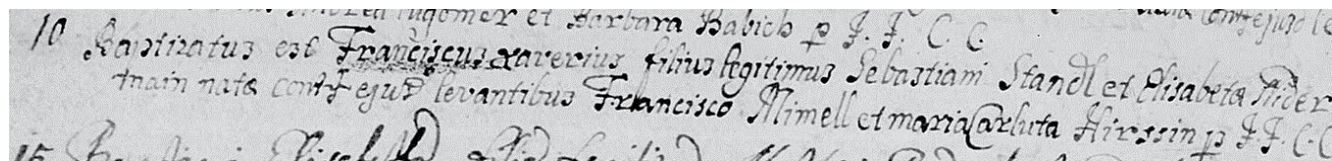
U dostupnim izvorima i literaturi navode se različite
inačice zapisivanja Staindlovog prezimena: Staindl,
Standl, Steindel, Steindl. U ovom smo se radu odlučili
na inačicu koju koriste Mijo Korade¹ i Žarko Dadić.²
Ime se najčešće navodi u inačicama Franjo (Ksaver),
Franciscus (Xaver), a u mađarskoj literaturi Ferenc.³

Podaci koji se ovdje iznose o Staindlu životopisu
uglavnom su iz dva izvora. U hrvatskoj literaturi najde-
taljniji Staindlov životopis dao je Korade. Drugi izvor
koji je korišten jest Staindlov nekrolog koji je 20. pro-

¹ Mijo Korade, »Istraživači novih obzorja« (Zagreb: Matica hrvatska, 2015.), str. 198–201.

² Žarko Dadić, *Povijest znanosti i prirodne filozofije u Hrvata (s osobitim obzirom na egzaktne znanosti)*, Knjiga IV., *Prosvjetiteljstvo* (Zagreb: Izvori, 2018.); Žarko Dadić, *Povijest znanosti i prirodne filozofije u Hrvata (s osobitim obzirom na egzaktne znanosti)*, Knjiga V., *Pretpreporodno doba* (Zagreb: Izvori, 2018.); Žarko Dadić, *Egzaktne znanosti u Hrvata u doba prosvjetiteljstva* (Zagreb: Matica hrvatska, Zagreb, 2004).

³ András Emődi, »Adatok a bihari erdőfelmérések történetéhez (a Nagyváradai Római Katolikus Püspökség uradalmához tartozó erdők az 1811–1821 közötti széküresedésről)«, *Historia Scientiarum (Műszaki Szemle)*, 10 (2012), str. 3–19, na str. 5.

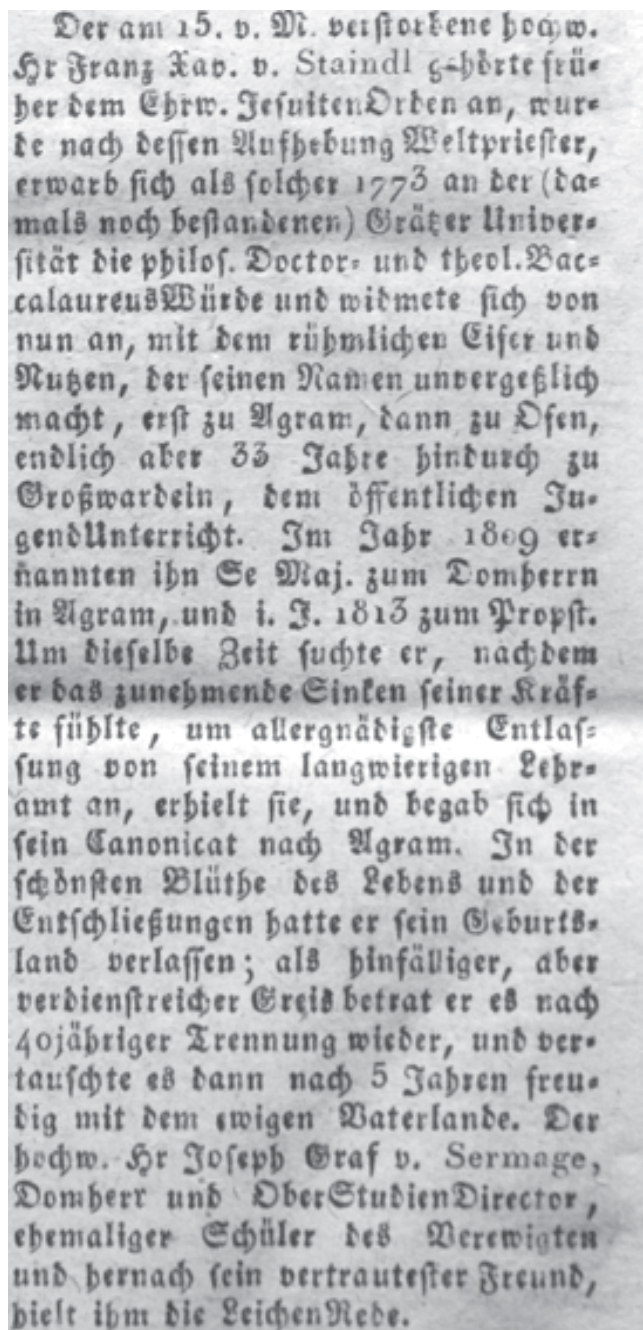
Slika 1. Zapis o Staindlu krštenju iz matične knjige župe Križevci

sinca 1818. izašao u novinama *Vereinigte Ofner und Pester Zeitung*. Te su novine izlazile od 1800. do 1845. u Budimu i bile su jedne od najrasprostranjenijih ranih novina na njemačkom jeziku u Mađarskoj. Pa ipak, navedeno izdanje danas je teško dostupno pa je sadržaj nekrologa dosad bio uglavnom nepoznat. Pomoć za pribavljanje nekrologa dugujemo arhivaru Emődi Andrásu koji je ovo rijetko sačuvano izdanje pronašao u mađarskoj nacionalnoj knjižnici *Országos Széchényi Könyvtár*.

Podatke o Staindlu životopisu Korade⁴ iznosi na temelju prijave za isusovački red koju je Staindl dao u jesen 1763. godine. Korade navodi da je Staindl u prijavi napisao da je rođen 11. listopada 1746., ali da katalogi i drugi izvori navode 11. studenoga *pa je to vjerojatno točniji datum*. Međutim, točan nadnevak krštenja i rođenja nije niti jedan od dva navedena – to je 10. studenog.⁵ Ovu tvrdnju iznosimo na temelju zapisa koji smo pronašli u matičnim knjigama župe Križevci (Slika 1). *Franciscus Xaverius* kršten je 10. studenoga 1746., a kao imena roditelja navedeni su *Elisabeta* i *Sebastian Standl*.

Nadnevak Staindlove smrti dosad nigdje nije naveden, ali na temelju spomenutog nekrologa⁶ utvrđujemo da je to 15. studenog 1818. godine (Slika 2).

Staindl je završio gimnaziju u Zagrebu. U isusovački novicijat stupio je 1763. godine u Beču. U Grazu je 1767. i 1768. studirao filozofiju te potom predavao na gimnaziji u Zagrebu. Godine 1773. specijalizirao je matematiku te postao doktor slobodnih vještina (AA. LL.) i filozofije. Godine 1773. ukinuta je Družba Isusova pa Korade⁷ pretpostavlja da *Franjo vjerojatno u Austriji studira teologiju i bude zaređen za svećenika*. Pretpostavka je točna: iz nekrologa⁸ saznajemo da je Staindl titulu baccalaureus theol. stekao na Sveučilištu u Grazu. Nadalje, saznajemo da se Staindl *posvećuje javnoj nastavi mladih*. Kratko je vrijeme radio u Zagrebu i Budimpešti, a najveći dio svog djelovanja, 33 godine, proveo je na gimnaziji u Velikom Varadinu (rum. Oradea, mađ. Nagyvárad) u Transilvaniji, danas u Rumunjskoj.

Slika 2. Staindlov nekrolog objavljen u Vereinigte Ofner und Pester Zeitung

⁴ Korade, *Istraživači novih obzorja*, str. 198–201.

⁵ U svim izvorima koje smo provjerili kao nadnevak rođenja navodi se nadnevak koji spominje Korade – 11. studenog.

⁶ *Vereinigte Ofner und Pester Zeitung*, str. 1376.

⁷ Korade, *Istraživači novih obzorja*, str. 198–201.

⁸ *Vereinigte Ofner und Pester Zeitung*, str. 1376

Godine 1809. imenovan je kanonikom u Zagrebu, a godine 1813. prorektorom. Iz nekrologa doznajemo da:

U isto to vrijeme, zamijetivši kako ga životna snaga osjetno napušta, zatražio je da mu se omogućí povlačenje iz dugogodišnjeg učiteljskog zvanja... Rodni zavičaj napustio je u najljepšem cvijetu svoje mladosti da bi se, nakon 40 godina izbjivanja, vratio kao oslabjeli ali uspješan starac; 5 godina kasnije blaženo je preselio u vječni život.

Nadalje se navodi da je:

Na posljednjem ispraćaju, govor u čast preminulog održao je velepoštovani gospodin grof Joseph von Sermage, kanonik i ravnatelj, pokojnikov bivši učenik a kasnije najbliskiji prijatelj.

Ton kojim je pisan nekrolog istovremeno je i svečan i prislan. Smatramo razumnim za pretpostaviti da je vjerojatno nekrolog napisao upravo *pokojnikov bivši učenik a kasnije najbliskiji prijatelj*, grof Joseph von Sermage.⁹ Uočimo i da je Staindlov nekrolog objavljen u vodećim mađarskim novinama na njemačkom jeziku, deset godina nakon njegova povratka u Hrvatsku, što sugerira da je njegov rad ostavio duboki trag i bio široko priznat.

STAINDLOVI UDŽBENICI

Bibliografi Staindlu pripisuju autorstva sljedećih matematičkih udžbenika:

1. *Elementa Geometriae practicae usum Academicarum per regnum Hungariae et provincias eidem adnexes, Budae, 1779. et 1782.*
2. *Elementa Matheseos purae, Budae 1782.*
3. *Institutiones Arithmeticae in usum Gymnasiorum et Scholarum Gramaticarum per Regnum Hungariae et Provincias eodem adnexes. Partes III., Budae 1782.*

Najstariji izvor koji smo uspjeli pronaći za potvrdu ovih podataka jest bibliografija *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu*, Beč, 1855.¹⁰, koju je priredio Johann (Joannis) Nepomuk Stöger).¹¹ Na dnu natuknice, koja Staindlovo ime navodi kao Steindel, Franciscus Xaver, navedena je kao referenca Cat. Bud. 1799. Bybl. Teleky (Slika 3).

Korade¹² ispravno navodi da je jedino nedvojbeno Staindlovo autorstvo prvog od ta tri udžbenika: *samo za prvo nema nikakve sumnje da je Staindlovo jer se u kasnijim izdanjima nalazi njegovo ime.*

Svaki od udžbenika doživio je više izdanja. Kako na niti jednom od druga dva udžbenika nije naveden autor, s današnjim odmakom nije moguće sa sigurnošću ustanoviti s kojom su osnovom tadašnji bibliografi autorstvo pripisali Staindlu. Ovo se osobito odnosi na udžbenik *Institutiones Arithmeticae...* koji je predmet našeg istraživanja, a čije autorstvo bibliografi u drugim izdanjima pripisuju mađarskom matematičaru, isusovcu Paulusu (Pálu) Makóu. Nama je ovaj udžbenik od dodatne važnosti jer je 1827. u Osijeku tiskan prijevod na hrvatski jezik te je taj prijevod bila prva računica na hrvatskom jeziku namijenjena području Bosne.¹³ Preveo

STEINDEL FRANCISCUS XAVER., Croata Crisiensis 11. Nov. 1746. natus, 1763. in Societatem receptus, et sublato Ordine Philosophiae Doctor, Professor Matheseos in Academia Magno-Varadinensi et Canonicus Zagradiensis, edidit latine:

Elementa Geometriae practicae in usum Academicarum. Budae 1779. et 1782. 8. Elementa Matheseos purae. Budae 1782. 8. Institutiones Arithmeticae. Partes III. Budae 1782. 8.

(Cat. Bud. 1799. Bibl. Teleky.)

Slika 3. Natuknica o Staindlu u bibliografiji *Scriptores Provinciae Austriacae Jesu*

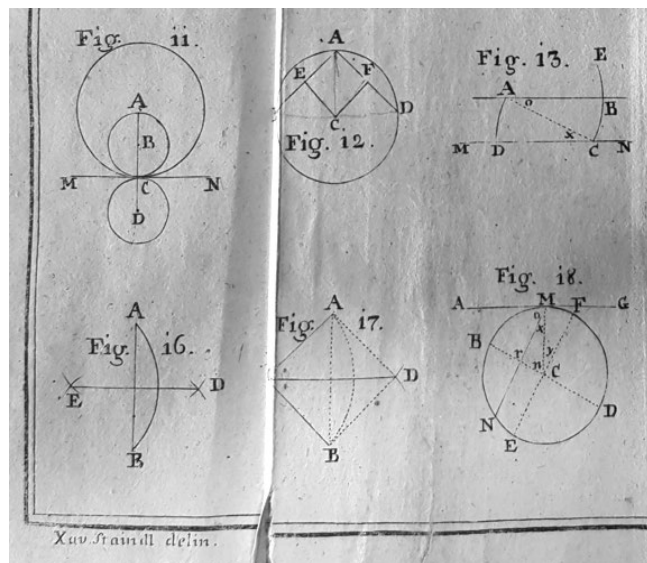
⁹ U knjizi *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925 do 1925.* naveden je kao grof Josip Sermage Susjedgradski, sin Petra Troila i Ane grofice Drašković. Zagrebački kanonik koji je obnašao mnoge važne dužnosti. Bio je ravnatelj škola zagrebačkog distrikta i cijele građanske Hrvatske i Slavonije. Stekao *neumrle zasluge za hrv. školstvo te se odlučno opirao uvođenju mađar. jezika u škole.*

¹⁰ Johann Nepomuk Stöger, *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu*, <https://archive.org/> (1855), pristup 20. travnja 2022.

¹¹ Ove podatke navodi i Korade koji se poziva na Sommervogel, *Bibliothèque* te navodi da Sommervogel citira de Backera i Stoegera. Riječ je o znamenitoj bibliografiji *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus* koja obuhvaća sve spise čiji su autori isusovci, od osnutka Družbe do kraja 19. stoljeća. Braća Augustin i Alois de Backer autori su prvog izdanja koje je objavljeno u sedam serija, od 1853. do 1871., a Sommervogel je priredio drugo izdanje, tiskano u 9 svezaka od 1890. do 1900. Staindlovo ime (pisano kao Steindel) prvi put nalazimo u 6. seriji iz 1861., a kao referenca navodi se Stöger.

¹² Korade, *Istraživači novih obzora*, str. 198-201.

¹³ Najstarije računice na hrvatskom jeziku tiskane su sredinom osamnaestog stoljeća. Prvu je napisao svećenik Mihovil Šilobold Bolšić. Tiskana je u Zagrebu 1758. pod nazivom *Arithmetika Horvatszka*. Autor druge je franjevac Mate Zoričić, a tiskana je u Anconi 1766. pod nazivom *Aritmetika u slavni jezik illiricki sastavljena*.

Slika 4. Ogljedna stranica iz udžbenika *Elementa matheseos purae* na kojoj smo uočili da je Staindl potpisan na dnu kao ilustrator.

ga je franjevac Bosne Srebrene Ambroz Matić, pod nazivom *Racsun za prvu i drugu godinu shkulsku*. Na računici je napisano da ga iz *latinskog u bosanski prinese p. Ambroxa Mathich*, ali sam izvornik nije naveden te je dugo bio nepoznat.¹⁴ Konačno pitanje u svezi prijevero da riješili su Marijana Borić¹⁵ te autori ovog članka.¹⁶

Prije same diskusije o autorstvu udžbenika *Institutiones Arithmeticae*... kratko se osvrćemo na pitanje autorstva drugog iz popisa udžbenika, *Elementa Matheseos purae*.. Opseg korištenja ovog udžbenika bio je nešto manji u odnosu na *Institutiones Arithmeticae* jer je bio namijenjen akademijama (*Institutiones* je bio namijenjen gimnazijama i srednjim školama) pa je samim time broj korisnika bio manji. U predgovoru spominju se imena slavni matematičara (Euler, Newton, Leibnitz, Cartesius, Vieta, Cardan...), a u tom se krugu spominje i ime Ruđera Boškovića.

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu čuvaju se izdanja iz godina 1806., 1811., 1818. i 1822.

godine. Najstarije nama dostupno izdanje je iz 1793. godine.¹⁷ Ni na jednom od tih izdanja nije navedeno ime autora. Pa ipak, osobnim uvidom u udžbenik, uspjeli smo Staindlovo ime pronaći u svim navedenim izdanjima. Naime, iz praktičnih, tiskarskih razloga, geometrijske slike nisu uvrštene u glavno tijelo teksta, nego se nalaze na samom kraju knjige, u dodatku. Na dnu tih stranica pronašli smo zapis *Xav. Staindl delin.* (Slika 4). Time smo nepobitno pokazali da je Staindl bio uključen u uređivanje udžbenika *Elementa Matheseos purae*. Međutim, za Staindlovo autorstvo ili barem za njegovo samostalno autorstvo ovog udžbenika još uvijek nema dovoljno dokaza.

UDŽBENIK *INSTITUTIONES ARITHMETICAE*

Puno ime udžbenika glasi *Institutiones Arithmeticae in usum Gymnasiorum et Scholarum Grammaticarum per Regnum Hungariae et Provincias eodem adnexes*. Nakladnik ovog udžbenika, namijenjenog gimnazijama i gramatičkim školama, bilo je Sveučilište u Budimu. Na njegovu važnost ukazuju nam i prostorni te vremenski opseg njegova korištenja. Naime, koristio se u čitavoj Ugarskoj i njoj pridruženim zemljama. Prvo izdanje je iz 1777., a posljednje iz 1841.¹⁸ Izdanja su tijekom vremena djelomično prerađivana (primjerice, prilagođavao se zadatak u kojemu se spominje ime i godište rođenja vladajućega monarha¹⁹), ali je riječ o istom udžbeniku. Dio izdanja je cjelovit, a dio sadrži samo pojedine od tri dijela udžbenika (*Pars primum de variis numerorum mutationibus*, *Pars secunda de variis numerorum inter se relationibus*, *Pars tertia de variis arithmeticae usibus in negotiis vitae quotidianae*).²⁰

¹⁴ Stjepan Pavić, »Stope i iskorak - Fra Ambrozije Matić (1795-1849)«, *Bosna franciscana, časopis Franjevačke teologije Sarajevo*, 19/11 (Sarajevo, 2003), str. 127-146.

¹⁵ Marijana Borić, »Hrvatske računice u dopreporodnom razdoblju«, *Gazophylacium*, 15/3-4 (2010.) str. 47-59.; Marijana Borić, »Hrvatski aritmetički udžbenik Ambroza Matića iz 1827. za gramatičke škole u Bosni«, u: Knezović P., Jerković M. (ur.). *Zbornik o Petru Bakuli* (Zagreb: Knjižnica Tihy pregaoci, 2013.), str. 449-462.

¹⁶ Ivica Vuković, Anđa Valent, »Računica fra Ambroza Matića: začeci metodike nastave matematike u Hrvata«, *Bosna franciscana*, 42/23 (Sarajevo, 2015), str. 95-109.

¹⁷ Digitalizirana građa Prve gimnazije u Varaždinu, digitalna knjižnica <http://library.foi.hr> (pristup 15. srpnja 2022. godine)

¹⁸ *Bibliographia Hungariae 1712-1860*, vol. sec., Budimpešta, 1890. navodi izdanja iz 1778, 1779-81, 1782, 1783, 1791, 1793, 1796, 1797, 1798, 1812-16, 1817, 1821, 1824, 1839, 1841.

¹⁹ U različitim izdanjima spominju se godine rođenja Marije Terezije, Josipa II. i Franje II.

²⁰ U izdanju iz 1778. koje se u NSK čuva pod signaturom 9671 uz navedena tri dijela iz aritmetike u istom je uzevu i izdanju, ali sa zasebnom numeracijom uvršten i četvrti dio iz geometrije pod nazivom *Elementa geometriae practicae in usum gymnasiolorum, et scholarum grammaticarum per regnum Hungariae, et provincias adnexas*.

NAVODI O STAINDLOVOM AUTORSTVU UDŽBENIKA *INSTITUTIONES ARITHMETICAE*

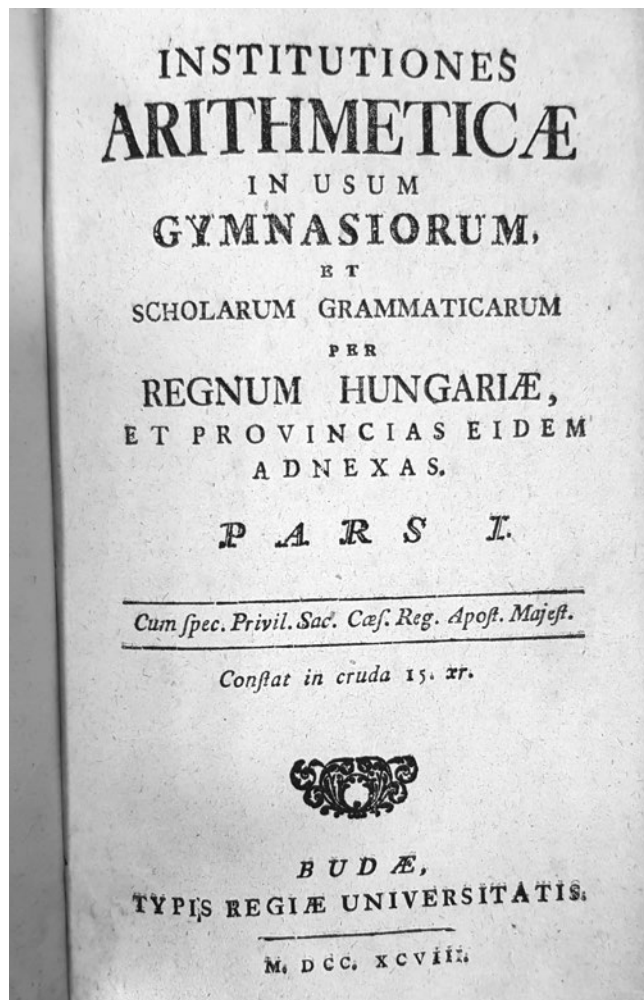
Na niti jednom od izdanja *Institutiones Arithmeticae* nije naveden autor. Kao što smo već spomenuli, najranija bibliografska referenca u kojoj se kao autor navodi Staindl je iz 1855. godine.²¹ Valja uočiti da se Staindl kao autora navodi samo za treći dio (*Pars tertia de variis arithmeticae usibus...*) i to samo za izdanje iz 1782. godine. Ista bibliografija autorstvo trećeg dijela iz 1788. godine pripisuje Pálu Makóu. Većina bibliografija i današnjih knjižničnih kataloga autorstvo (nekih ili svih) izdanja *Institutiones Arithmeticae* pripisuje upravo Makóu. Isusovac Pál (Paulus) Makó de Kerek Gede (1723.–1793.) bio je mađarski matematičar, fizičar i filozof koji je dao izuzetan doprinos mađarskom srednjoškolskom i sveučilišnom obrazovanju. Bio je profesor matematike, eksperimentalne fizike i mehanike na sveučilištima u Trnavi, Beču i Theresianumu te je obnašao dužnost ravnatelja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Budi i Pešti. Naročito se istaknuo se kao autor velikog broja udžbenika iz matematike, fizike i filozofije.

Međutim, Korade smatra da je udžbenik Staindlovo djelo.²² Dadić pretpostavlja da je autor vrlo vjerojatno bio hrvatski isusovac Franjo Ks. Staindl.²³ Brueckler i Stilinović navode *The author is Franjo Steindl, or Staindl*.²⁴ U nepotpisanoj natuknici u *Leksikon Ruđera Boškovića*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža (Zagreb, 2011.), Staindlu se pripisuje autorstvo sva tri dijela *Institutiones Arithmeticae*, i to za izdanja 1798.–1807.

DISKUSIJA STAINDLOVOG AUTORSTVA *INSTITUTIONES ARITHMETICAE*

Od svih navedenih izvora jedino Korade daje obrazloženje o Staindlovom autorstvu *Institutiones Arithmeticae*:

Prvo, naime, početak naslova, kako ga navode raniji bibliografi, odgovara onome u pronađenom primjerku. Zatim, djelo je tiskano kod istoga izdavača i u istome formatu kao i prethodno o geometriji, a i u njemu

Slika 5. Naslovnica udžbenika *Institutiones Arithmeticae*, 1793.

naslov pokazuje da je tiskan kao priručnik za Ugarsku i njezine provincije...

Uniformiranost naslova, formata i izdavača udžbenika na koju se referira Korade ne možemo prihvatiti kao dovoljan dokaz za Staindlovo samostalno autorstvo. Naime, 1774. godine Marija Terezija uvodi reformu kojom preuzima nadzor nad cjelokupnim školskim sustavom u Ugarskoj i Hrvatskoj. Izvršne odluke reforme omogućene su planom *Ratio educationis* od 22. kolovoza 1777. godine. Temeljno načelo bilo je pravo države uniformirati i nadzirati cjelokupni sustav obrazovanja – primjerice nastavne programe, metodičke i didaktičke principe podučavanja, kriterije za izbor nastavnika... Za provedbu reforme bili su nužni stan-

²¹ Stoeger, *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu*, <https://archive.org/> (1855.), pristup 20. travnja 2022.

²² Korade, *Istraživači novih obzorja*, str. 198-201.

²³ Žarko Dadić, »Prirodnoznanstvena i matematička gledišta u hrvatskim kajkavskim tekstovima«, *Dani Hvarškoga kazališta: Grada i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, 19/1 (Split, 1993.), str. 223-229, na str. 228.

²⁴ Francka Miriam Brueckler, Vladimir Stilinović, »Teaching arithmetic in the Habsburg Empire at the end of the 18th century - A textbook example«, *Historia Mathematica* 40 (2013), str. 309, 312-318, 320-322.

dardizirani udžbenici koji su bili centralizirano propisivani i odobravani,²⁵ a za čitavo područje Ugarske i njoj pridruženih pokrajina svi su udžbenici tiskani u sveučilišnoj tiskari u Budimu.

Nekoliko je razloga zbog kojih smatramo da se Staindlu ne može pripisati samostalno autorstvo *Institutionesa Arithmeticae*. Ni na jednom izdanju *Institutiones Arithmeticae* nije naveden autor. Većina autora (Borić,²⁶ Dadić,²⁷ Lapaine²⁸) te bibliografija i knjižničnih kataloga (primjerice, NSK) uz ovaj udžbenik povezuju samo ime Pala Makoa.

Dadić navodi:

Za razliku od Makóva udžbenika iz čiste matematike za akademije na ovim udžbenicima... (op. autora odnosi se na Institutoines Arithmeticae), a nije naznačeno ime autora, iako se zna da ih je pisao Makó.

S druge strane, razvidno je da je u dosadašnjoj literaturi pitanje autorstva *Institutionesa* i Staindlova životopisa nedovoljno istraženo. Primjerice, Dadić navodi drukčiju pretpostavku kojom je autor *Institutionesa* ... vjerojatno bio hrvatski isusovac Franjo Ks. Staindl.²⁹

Međutim, iako ni za Makóvo autorstvo nemamo nepobitnih dokaza, valja uočiti da je prvo izdanje *Institutiones Arithmeticae* tiskano 1777. godine, dakle iste godine kada su u Habsburškoj Monarhiji nastupile reforme kojima je cilj bio uniformirati obrazovni sustav, a Makó je u to vrijeme bio već dokazani autor matematičkih udžbenika i jedan od vodećih autoriteta na području matematičkog obrazovanja. Stoga nije vjerojatno da bi mimo njega pisanje temeljnog zemaljskog udžbenika aritmetike bilo povjerenom mladom Franji Ksaveru Staindlu (godine 1777. imao je 31 godinu).

Postojeći dokazi Staindlova autorstva nisu dovoljno čvrsti. Uniformiranost naslova koju navodi Korade može se objasniti odredbama reforme iz 1777. godine. Spominjanje Staindla kao autora u ranih bibliografa odnosi se samo na treći dio udžbenika i to samo za jedno izdanje. Isti bibliografi kao autora navode i Makóa.

S druge strane, smatramo da je moguće, štoviše i vrlo vjerojatno, da je Franjo Ksaver Staindl sudjelovao u uređivanju kasnijih izdanja ovoga udžbenika. Od tri udžbenika čije autorstvo bibliografi pripisuju Staindlu, na samo jednom je Staindl potpisan kao autor (*Elemen-*

ta Geometriae Practicae...). Za drugi udžbenik koji mu se pripisuje, *Elementa matheseos purae*, nepobitno smo ustanovili da je Staindl u najmanju ruku sudjelovao u njegovu uređivanju. Time smo pokazali da je Staindl bio uključen u provedbu reforme iz 1777. godine u dijelu koji se odnosio na pisanje i uređivanje matematičkih udžbenika.

ZAKLJUČAK

U radu smo ustvrdili neke dosad nepoznate biografske podatke o Franji Ksaveru Staindlu. Utvrdili smo da je nedvojbeno autor udžbenika *Elementa Geometriae Practicae* i pronašli dokaz da je, u najmanju ruku, sudjelovao u uređivanju *Elementa matheseos purae*. Pokazali smo da su dokazi o samostalnom autorstvu trećeg dijela *Institutionesa* nepouzdan, ali da je vjerojatno bio uključen u uređivanje barem kasnijih izdanja.

Ime Franje Staindla danas je nepravedno zapostavljeno u hrvatskoj znanosti. Iako se još uvijek ne može sa sigurnošću utvrditi njegov točan autorski doprinos, čak i najkonzervativnija procjena pokazuje istinitost riječi iz nekrologa: *zaslužuje biti kroz svoju predanost i izvrsnost u radu zauvijek zapamćen.*

ZAHVALE

Autori zahvaljuju arhivaru Emődi Andrásu na njegovoj ljubaznosti i pomoći za pribavljanje Staindlova nekrolog i profesorici Ljiljani Petrina Banov na pomoći oko prijevoda s njemačkog jezika i iščitavanju arhivske građe.

POPIS CITIRANE LITERATURE

Borić, Marijana. 2010. »Hrvatske računice u dopreporodnom razdoblju«, *Gazophylacium*, 15/3-4, str. 47-59.

Borić, Marijana. 2013. »Hrvatski aritmetički udžbenik Ambroza Matića iz 1827. za gramatičke škole u

²⁵ Na naslovnici *Institutionesa* zapisano je *Cum Spec. Privil. Sac. Caes. Reg. Apost. Majest.*

²⁶ Borić, »Hrvatske računice u dopreporodnom razdoblju«, str. 47-59; Borić, »Hrvatski aritmetički udžbenik Ambroza Matića iz 1827. za gramatičke škole u Bosni«, str. 449-462.

²⁷ Dadić, *Povijest znanosti i prirodne filozofije u Hrvata (s osobitim obzirom na egzaktne znanosti)*, Knjiga V., *Pretpreporodno doba* (Zagreb: Izvori, 2018.), str. 274.

²⁸ Lajos Wirth; Miljenko Lapaine; Martina Triplat Horvat, »Paulus Makó de Kerek-Gede (1723-1793)«, u Lapaine, Miljenko; Marjanović, Dušan (ur.), *Elementa Geometriae Practicae – Zemlyomirje – Uvod u praktičnu geometriju / zemljomjerstvo* (Zagreb, 2010.), str. 215-222.

²⁹ Dadić, »Prirodnoznanstvena i matematička gledišta u hrvatskim kajkavskim tekstovima«, str. 223-229.

- Bosni«, u: Knezović P., Jerković M. (ur.). *Zbornik o Petru Bakuli* (Zagreb: Knjižnica Tihi pregaoci, 2013.), str. 449-462.
- Brueckler, Franka Miriam; Stilinović, Vladimir. 2013. »Teaching arithmetic in the Habsburg Empire at the end of the 18th century - A textbook example«, *Historia Mathematica* 40 (2013), str. 309-323.
- Dadić, Žarko. 1993. »Prirodoznanstvena i matematička gledišta u hrvatskim kajkavskim tekstovima«, *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, 19/1 (Split, 1993.), str. 223-229.
- Dadić, Žarko. 2004. *Egzaktne znanosti u Hrvata u doba prosvjetiteljstva* (Zagreb: Matica hrvatska, Zagreb, 2004).
- Dadić, Žarko. 2018. *Povijest znanosti i prirodne filozofije u Hrvata (s osobitim obzirom na egzaktne znanosti)*, *Knjiga IV., Prosvjetiteljstvo* (Zagreb: Izvori, 2018).
- Dadić, Žarko. 2018. *Povijest znanosti i prirodne filozofije u Hrvata (s osobitim obzirom na egzaktne znanosti)*, *Knjiga V., Pretpreporodno doba* (Zagreb: Izvori, 2018).
- Emódi, András. 2012. »Adatok a bihari erdőfelmérések történetéhez (a Nagyváradai Római Katolikus Püspökség uradalmához tartozó erdők az 1811–1821 közötti széküresedésről)«, *Historia Scientiarum (Műszaki Szemle)* 10 (2012), str. 3–19.
- Korade, Mijo. 2015. *Istraživači novih obzorja* (Zagreb: Matica hrvatska, 2015.), str. 198.–201.
- Nepotpisani nekrolog, *Vereinigte Ofner und Pester Zeitung* (Budim, 1818), br. 102 (20. prosinca 1818.), str. 1376.
- Pavić, Stjepan. 2003. »Stope i iskorak - Fra Ambrozije Matić (1795-1849)«, *Bosna franciscana* 19/11 (Sarajevo, 2003), str. 127-146 .
- Vereinigte Ofner und Pester Zeitung*, str. 1376.
- Stoeger, Johann Nepomuk. 1855. *Scriptores Provinciae Austriacae Societatis Jesu*, <https://archive.org/>, pristup 20. travnja 2022.
- Vuković, Ivica; Valent, Anđa. 2015. »Računica fra Ambroza Matića: začeci metodike nastave matematike u Hrvata, *Bosna franciscana* 42/23 (Sarajevo, 2015), str. 95-109.
- Wirth, Lajos; Lapaine, Miljenko; Triplat Horvat, Martina »Paulus Makó de Kerek-Gede (1723-1793)«, u Lapaine, Miljenko; Marjanović, Dušan (ur.), *Elementa Geometriae Practicae – Zemljomirje – Uvod u praktičnu geometriju / zemljomjerstvo* (Zagreb, 2010.), str. 215-222.

Franjo Ksaver Staindl from Križevci and the authorship of the textbook *Institutiones arithmeticae in usum gymnasiorum st scholarum grammaticalum*

Summary

Mathematician and member of the Society of Jesus Franjo Ksaver Staindl (1746 – 1818) was born in Križevci, and entered the Jesuit novitiate in Vienna. He specialized in mathematics in Graz. The paper presents previously unknown biographical information and discusses why Franjo Ks. Staindl should be attributed the independent authorship of the textbook *Institutiones arithmeticae in usum gymnasiorum st scholarum grammaticarum*, which was in use in Croatian countries at the end of the 18th century and at the beginning of the 19th century translated into Croatian by Ambroz Matić.

Keywords: Franjo Ksaver Staindl, Pál Makó, *Institutiones Arithmeticae*, Croatian mathematical calculations